

УДК 657.421.3

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ З ВОДОПОСТАЧАННЯ ТА ВОДОВІДВЕДЕННЯ З КОДОМ НЕПРИБУТКОВОСТІ 0011

Ю.В. Кірсанова

Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні», Київ, Україна

Кірсанова Ю.В. Механізм фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення з кодом неприбутковості 0011.

У статті розглянуто місце фінансового забезпечення у фінансовому механізмі, основні ознаки поняття «фінансове забезпечення», обґрунтована доцільність використання поняття фінансово-економічне забезпечення та складові його механізму для діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансове забезпечення, фінансово-економічне забезпечення, обслуговуючі кооперативи з водопостачання та водовідведення, фінансові ресурси, методи і форми фінансування та залучення активів, фінансові інструменти та важелі, організаційно-управлінські принципи

Кірсанова Ю.В. Механизм финансово-экономического обеспечения деятельности обслуживающих кооперативов водообеспечения и водоотведения с кодом неприбыльности 0011.

В статье рассмотрены место финансового обеспечения в финансовом механизме, основные характеристики понятия «финансовое обеспечение», обоснована целесообразность использования понятия финансово-экономическое обеспечение и составляющие его механизма для деятельности обслуживающих кооперативов водоснабжению и водоотведению.

Ключевые слова: финансовый механизм, финансовое обеспечение, финансово-экономическое обеспечение, обслуживающие кооперативы водоснабжения и водоотведения, финансовые ресурсы, методы и формы финансирования и привлечения активов, финансовые инструменты и рычаги, организационно-управленческие принципы.

Kirsanova Yu.V. The mechanism of financial and economic activity of service providing cooperatives of water supply and sanitation with tax-exempt status code 0011.

The article considers the place of financial security in the financial mechanism and the main characteristics of the concept of "financial security", and proves the expediency of using the concept of financial and economic support and its mechanisms for the activities of cooperatives serving the water supply and wastewater sanitation.

Keywords: financial mechanism, financial support, financial and economic support, service cooperatives providing water supply and sanitation, financial resources, methods and forms of financing and attracting assets, financial instruments and leverage, organizational and management principles.

У Загальнодержавній програмі «Питна вода України» [1] на 2006-2020 роки визначені пріоритетні напрями державної політики щодо забезпечення населення якісною питною водою. Одним із ключових завдань цієї програми є реформування механізмів утримання та модернізації систем водопостачання в сільській місцевості, де рівень надання послуг за останні 15 років став вкрай низьким. З 2007 р. по теперішній час створені та набули розвитку сотні неприбуткових обслуговуючих кооперативів, які за різними формами та умовами обслуговують відновлені системи водопостачання на загальну суму більш тридцяти мільйонів гривень. Обслуговуючі неприбуткові кооперативи є новою організаційно – правовою формою надання послуг з водопостачання та водовідведення, створені на підставі Законів «Про кооперацію» [2] та «Про громадські об'єднання» [3], та в значній мірі відрізняються від підприємств, які надають комунальні послуги. Подальший розвиток цих суб'єктів, які, також, започатковують моделі децентралізації комунальних послуг, потребує формування механізму фінансово-економічного забезпечення їх діяльності. Формування теоретичних засад фінансово-економічного забезпечення слугує вирішенню проблем досягнення стійкого фінансового стану та підвищенню якості послуг з водопостачання та водовідведення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вагомий внесок у дослідження фінансового механізму, у тому числі фінансового забезпечення, як його складової зроблено вітчизняними науковцями П.Ю. Буряк [36], О.Д. Василюком [8], Н.А. Дехтяр [12], Г.Г. Кірейцев [15], В.М. Опаріним [31, 46], А.М. Поддєрьогіним [36], О. Романенко [37], О.О. Терещенко [40], С.І. Юрієм [42] та ін.

У вітчизняній економічній літературі висвітлені проблемні питання функціонування підприємств водопостачання та водовідведення, зокрема в працях таких вчених та практиків: Г. Агаджанова [7], М. Забаштанського [13], О. Зерової [14], О. Кириленко [16], О. Маценко [24], Д. Нехайчука [28]. Однак, відсутні дослідження, які розкривають проблеми фінансового забезпечення та функціонування інших форм господарювання, ніж підприємства, а саме обслуговуючих кооперативів.

Формування механізму фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів потребує розгляду та уточнення теоретичних основ фінансових відносин господарюючих суб'єктів, у тому числі тих, що мають відповідно до законодавства код неприбутковості, а саме його основних складових, та його місця у структурі фінансового механізму

Метою статті є визначення теоретичних засад фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення з урахуванням специфіки діяльності галузі комунального господарства та статусу неприбутковості: визначення місця фінансового забезпечення у структурі фінансового механізму, суттєвості фінансово-економічного забезпечення обслуговуючих кооперативів, його складових частин.

Основний матеріал

В навчально-методичних та монографічних джерелах останніх років фінансовий механізм розглядається як засіб реалізації фінансової політики держави та як складова фінансової системи окремого суб'єкта господарювання [39]. А.М. Поддєрьогін фінансовий механізм характеризує як засіб фінансового менеджменту, систему управління фінансами, що призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів та включає фінансові методи і важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення [36].

Петровська І.О. розкриває сутність фінансового механізму через взаємодію його основних елементів, до складу яких включає фінансове планування, фінансові важелі, фінансові показники, нормативи і ліміти, управління фінансами, фінансовий контроль, фінансове право [34]. Подібну думку поділяють Кірейцев Г.Г., Опарін В.М., Романенко О.Р., які тлумачать категорію як сукупність фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства [15]. О.М. Ковалюк характеризує фінансовий механізм як систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовуються у фінансовій діяльності держави і підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного їхнього забезпечення, а також відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні [17].

С.І. Юрій також дає визначення фінансового механізму через «сукупність фінансових форм, методів та важелів, за допомогою яких забезпечується процес суспільного відтворення через формування та використання доходів та фондів грошових засобів, можливих завдяки розподільчій функції фінансів» [42].

Таким чином, основними складовими фінансового механізму, що допомагають реалізувати його управлінські функції є фінансові методи (планування, прогнозування, облік, аналіз, контроль, регулювання), фінансові інструменти (план, бюд-

жет, програма, рахунки, баланси, абсолютні та відносні показники), нормативно-правове та інформаційне забезпечення [39].

Аналіз концептуальних визначень фінансового механізму показує, що у складі фінансового механізму більшість науковців виокремлюють декілька підсистем.

Дехтяр Н.А. вважає, що фінансовий механізм це цілісна система управління фінансами підприємства, призначена для організації взаємодії об'єктів і суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, формування та використання фінансових ресурсів, забезпечення ефективного впливу фінансової діяльності на кінцеві результати роботи підприємства [12].

І.Г. Сокирьська поділяє фінансовий механізм на зовнішній та внутрішній, та також вважає, що це сукупність форм і методів зовнішнього та внутрішнього впливу на фінансово-господарську діяльність підприємств, призначених для підвищення ефективності фінансових результатів виробництва [38]. В якості елементів впливу виділяє механізм фінансового забезпечення, формування структури капіталу, планування і бюджетування, балансування грошових потоків.

О.М. Василюк розглядає фінансовий механізм як сукупність форм і методів створення та використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення [8]. Науковці С.Я. Огородник, В.М. Федосов, В.М. Опарін доводять, що до фінансово-кредитного механізму входять фінансово-кредитне забезпечення і фінансово-кредитне регулювання [46]. В.К. Сенчаков виокремлює у цьому механізмі три підсистеми: фінансово-кредитне планування, фінансово-кредитні важелі, організаційні структури та правовий режим [47].

Таким чином, враховуючи наукові надбання науковців, фінансовий механізм є системою фінансових форм і методів, важелів та інструментів внутрішнього та зовнішнього впливу на діяльність суб'єктів господарювання різних рівнів, що включає підсистеми фінансового забезпечення, фінансового планування та регулювання при відповідному нормативно-правову та інформаційному супроводженні.

Фінансове забезпечення є одним з головних складових фінансового механізму суб'єктів господарювання різного рівня та організаційно-правових форм діяльності.

Категорія «фінансове забезпечення» розглядається у науковій та спеціальній літературі, їй присвячено чимало наукових праць. Єдиного методологічного підходу до визначення цієї дефініції немає.

Аналіз визначення дефініції «фінансове забезпечення» у наукових працях дозволяє узагальнити основні ознаки, що притаманні фінансовому забезпеченню, як економічної категорії, що узагальнено у таблиці 1: сукупність економічних відносин, що

опосередковані безперервним характером відтворювальних процесів та тісно пов'язана з розподільчою функцією фінансів, яка здійснюється за допомогою фінансового механізму; комплексне поняття, узагальнює систему показників, що

пов'язані з залученням та використанням фінансових ресурсів; процес організації фінансування; покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів.

Таблиця 1. Основні знаки дефініції «фінансове забезпечення»

Автори	Основні ознаки дефініції «фінансове забезпечення»			
	сукупність економічних відносин	комплексне поняття, узагальнює систему показників, що пов'язані з залученням та використанням фінансових ресурсів	процес організації фінансування	покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів
О.Г. Близнюк, Л.І. Ланкова, В.І. Оспішев [43]			+	
Вороб'їов Ю.Н. [9]		+	+	
Гладій С. [10]	+			
Козій І.С. [18]		+		
Колодізев О.М. [19]	+	+		
Міщук О.В. [26]		+	+	
Москаль О.І. [27]	+	+		
Нехайчук Д.В. [28]		+		
Олійник Д.С. [30]			+	
Опарін В.М. [31]			+	
Осмірко І.В. [32]	+	+		
Погрішук Г.Б. [35]		+		
В.М. Родионова, В.Я.Вавилов, Л.І.Гончаренко[45]			+	+
Романенко О.Р. [37]		+		+
Сокириська І.Г. [38]		+		
Федосов В. [41]		+	+	
С.І.Юрій [42]		+		

Розглядаючи процес фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання, доцільно враховувати поділ господарської діяльності відповідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» на операційну, інвестиційну та власно фінансову діяльність [48]. Цей стандарт визначає наступне:

- операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю;
- основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу;
- інвестиційна діяльність – придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів;
- фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства [6].

Відповідно фінансове забезпечення операційної діяльності має на меті комплекс заходів, спрямованих на організацію операційної діяльності, що пов'язана з управлінням обіговим

капіталом суб'єкта господарювання: мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідним для фінансування забезпеченням оборотними активами сталого виробничого процесу і розвитку, виконанням фінансових зобов'язань перед контрагентами, бюджетом, банками та ефективного використання об'єктів оборотного капіталу.

Фінансове забезпечення інвестиційної діяльності передбачає фінансування основного капіталу підприємства: придбання та створення основних засобів та нематеріальних активів, операцій з фінансовими інвестиціями, до яких відносяться різновиди цінних паперів.

Власно фінансова діяльність – це діяльність пов'язана з формуванням статутного (пайового, акціонерного) капіталу, залученням та погашенням кредитів, позик.

Узагальнюючи проаналізовані визначення розподіляємо думку І.В. Осмірко [32], та вважаємо що фінансове забезпечення у загальному визначенні – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм фінансування, фінансових важелів та інструментів впливу на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Обслуговуючи кооперативи з водопостачання та водовідведення – є неприбутковими організаціями, для яких вкрай важливо не тільки фінансове забезпечення, що, безумовно, є першою та необхідною умовою діяльності, а також забезпечення необхідними активами, що мають створити техніко-технологічні умови надання послуг членам кооперативу з водопостачання. Особливо актуальне це питання постає враховуючи незадовільний стан благоустрою селищ та сільських населених пунктів протягом значного періоду часу [25]. На думку автора, доцільно розглядати для таких суб'єктів господарювання поняття фінансово-економічного забезпечення.

Фінансово-економічне забезпечення діяльності суб'єктів господарювання – це сукупність фінансово-економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та необхідних технічних активів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм фінансування створення та залучення активів, фінансових важелів та інструментів впливу на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Враховуючи неприбутковий статус обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення під фінансово-економічним забезпеченням їх діяльності пропонується визначати сукупність фінансово-економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та необхідних технічних активів для забезпечення водопостачання та водовідведення, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм фінансування створення та залучення активів, фінансових важелів та інструментів впливу на фінансовий стан суб'єкта господарювання з метою покриття витрат за рахунок залучених фінансових ресурсів.

Виходячи з визначення фінансово-економічного забезпечення його складовими є джерела фінансових ресурсів, форми фінансового забезпечення, методи створення та залучення технічних активів суб'єкту для надання послуг водопостачання, фінансові важелі та інструменти, організаційно-управлінські принципи, кожний з яких виконує свої функції.

Джерела фінансових ресурсів дають можливість акумулювати грошові кошти для створення, зростання та належного функціонування матеріально-технічної бази суб'єкту господарювання, у дану досліджені обслуговуючому кооперативу. Джерела фінансових ресурсів поділяються на власні та залучені. До власних коштів належать статутний капітал (пайовий), членські внески, амортизаційні відрахування, чистий дохід, прибуток. До залучених коштів – бюджетні асигнування, міжнародна технічна допомога, кредити банків.

Джерела формування фінансових ресурсів розподіляються на чотири види:

- формуються під час заснування підприємства;
- формуються за рахунок власних та притриманих до них коштів;

- мобілізуються на фінансовому ринку;
- формуються в порядку розподілу грошових надходжень [21].

До першого виду джерел відносяться внески засновників у статутні фонди. Підприємства, що надають послуги з водопостачання відносяться до комунальної або приватної власності. Статутний капітал комунального підприємства створюється органом, до сфери управління якого він відноситься за місцем державної реєстрації. Місцеві органи управління встановлюють розміри його статутного капіталу. Підприємства приватної власності (акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю) формують статутний капітал з внесків учасників – засновників підприємства. Обслуговуючі кооперативи з кодом неприбутковості, відповідно до законодавства не мають статутного або пайового капіталу та не можуть його використовувати як джерело фінансових ресурсів. Але члени обслуговуючого кооперативу вносять вступні членські внески, які стають джерелом ресурсів на етапі початку діяльності кооперативу для формування його основних та оборотних активів. Також для обслуговуючих кооперативів з водопостачання, враховуючи їх соціальну значимість, на етапі заснування джерелом фінансових ресурсів можуть бути бюджетні субсидії та міжнародна фінансова допомога.

До другого виду фінансових ресурсів Лобода А.О. відносить «різноманітні надходження та доходи підприємства. Надходження підприємства можуть включати наступні: амортизаційні відрахування, виручка від реалізації майна, цільові надходження, стійкі пасиви, цільові внеси членів трудового колективу, інші види надходжень» [21].

Амортизаційні відрахування мають функцію джерела фінансових ресурсів на оновлення основних засобів та нематеріальних активів. Амортизаційні відрахування суб'єкти господарювання отримують у складі доходу, як складову тарифів на надані послуги. Вони стають джерелом фінансового забезпечення інвестиційної діяльності та частково операційної діяльності у частині ремонтів основних засобів. Амортизаційна складова повинна бути врахована при формуванні періодичних цільових внесків від членів, що за економічною функцією виконують роль тарифів.

Чистий дохід стає джерелом фінансових ресурсів, що необхідні для забезпечення операційної діяльності, та пов'язані з формуванням оборотних активів, достатніх для сталої діяльності суб'єкта господарювання. Для обслуговуючих кооперативів функцію чистого доходу виконують періодичні членські внески, які стають джерелом покриття витрат на операційну діяльність.

Прибуток підприємства один з найважливіших джерел фінансових ресурсів. Його призначення у забезпеченні відтворювального процесу виробництва (надання послуг) та розвитку підприємства. Прибуток стає джерелом забезпечення операційної (у частині розширеного виробництва), інвестиційної та фінансової діяльності (у частині погашення кредитів та позик, процентів по креди-

там, виплати дивідендів тощо). Для обслуговуючих кооперативів з кодом неприбутковості отримання прибутку не передбачено, у разі його виявлення кооператив може втратити статус неприбутковості та примушений буде сплачувати податки на прибуток.

На фінансову ринку мобілізуються ресурси до яких відносяться надходження від продажу акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також отримання кредитів та позик. Так, важним джерелом фінансування комунальних водопровідно-каналізаційних підприємств Перевознюк В.В. вважає місцеві позики у формі облігацій: «...практика доводить, що такий вид акумуляції додаткових коштів потягом останніх років досить динамічно розвивається, що свідчить про певний прогрес у розвитку ринку облігацій місцевих позик України та вдосконалення фінансового менеджменту бюджетних установ. Щоправда, процедура їх випуску потребує вдосконалення. Зокрема, потрібно спростити порядок погодження місцевих позик у Міністерстві фінансів України, а в разі погіршення фінансового стану органів місцевого самоврядування відсотки за облігаціями варто виплачувати у формі безкоштовного надання певного обсягу послуг водопостачання та/або водовідведення позикодавцям. Надходження грошових коштів від облігацій місцевих позик варто спрямовувати на спеціальні рахунки водопровідно-каналізаційних підприємств місцевого бюджету. Натомість, відсотки за облігаціями мають сплачувати з відповідного місцевого бюджету за умовами, що передбачені бюджетним кодексом України» [33]. Поділяючи точку зору Перевознюк В.В. на джерела фінансування підприємств водопровідно-каналізаційного господарств (ВКГ), відзначимо, що це джерело стосується поповнення бюджетів місцевого рівня та відноситься тільки до комунальних підприємств ВКГ.

Додатковим джерелом грошових коштів для здійснення модернізації інфраструктури є кредити Світового банку, який надає кредити за пільговою процентною ставкою (4,5%) підприємствам ВКГ на термін 20 років. У 2005 р. експертами Світового банку у рамках проекту «Розвиток місцевої інфраструктури» для кредитування були обрані водоканали Одеси, Івано-Франківська і Чернігова [33]. Однак, ці проекти стосуються великих міст та відповідно підприємств ВКГ, що мають значний економічний потенціал.

Використання кредитних джерел обмежено для обслуговуючих кооперативів. Це пов'язано як з їх особливим статусом так і з кредитною політикою фінансових установ, які бажають надавати кредити під заставу майна. Майно, що знаходиться у користуванні кооперативу, як цілісний майновий комплекс з водозабірними та передавальними спорудами, може не належати йому на праві власності. Крім того, відсотки по кредиту та повернення тілу кредиту необхідно буде врахувати при формуванні тарифів, або додаткових членських внесків, що буде значним фінансовим тягарем для членів кооперативу.

До четвертої групи джерел формування фінансових ресурсів підприємств, що поступають у порядку розподілу грошових надходжень можна віднести: фінансові ресурси, що надійшли від галузевих структур; бюджетні субсидії, страхові відшкодування, інші види ресурсів [21].

Форми фінансового забезпечення фінансовими ресурсами виокремлюються як форми фінансування. Дослідивши наукові пропозиції значного числа науковців, вважаємо за доцільне виділити наступні форми фінансового забезпечення: самофінансування, бюджетне (державне) фінансування, кредитування, міжнародна технічна допомога, змішана форма фінансування.

Самофінансування – це ефективне використання власних коштів в процесі господарської діяльності для задоволення як поточних так і капітальних потреб суб'єкта господарювання, а саме статутного капіталу, пайового капіталу, чистого доходу, прибутку, накопичених сум амортизаційних відрахувань, членських внесків.

Бюджетне (державне) фінансування полягає у виділенні суб'єкту господарювання на безповоротній та безоплатній основі грошових коштів на втілення конкретного проекту та ведення соціально значимої діяльності, яка спрямована на забезпечення соціальних потреб населення та держави. Суми бюджетного фінансування повинні бути заплановані у бюджеті відповідного рівня. Цільове використання бюджетного фінансування підлягає фінансову контролю з боку держави.

Кредитування є одною з основних форм фінансового забезпечення у ринкових умовах та передбачає отримання кредиту на планової та зворотної основі. Для отримання фінансових ресурсів у формі кредиту фінансовий стан суб'єкт господарювання повинен відповідати критеріям надійного позичальника.

Міжнародна технічна допомога – це ресурси, які відповідно до міжнародних договорів України надаються донорами (державами, урядами іноземних держав, а також організаціями, установами, фондами, уповноваженими урядами іноземних держав, міжнародними організаціями, що надають міжнародну технічну допомогу Україні) на безоплатній основі. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні», який фінансується Швейцарською Конфедерацією через Швейцарське бюро співробітництва (ШБС/SDC) та впроваджується Швейцарським центром ресурсів та консультацій з питань розвитку (Skat).

Змішана форма фінансування передбачає одночасне використання різних форм фінансового забезпечення, що є найбільш розповсюдженою формою фінансування.

Для обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення на різних етапах життєвого циклу кооперативів використовуються форми самофінансування, бюджетного фінансування, міжнародної технічної допомоги та змішаного фінансування. На етапі створення кооперативу – самофінансування, бюджетного фінансування,

міжнародної технічної допомоги. На етапі функціонування здебільше самофінансування та частково бюджетного фінансування.

Для забезпечення господарської діяльності обслуговуючі кооперативи повинні мати активи, що відповідають специфіці діяльності підприємств (ВКГ). Матеріальні оборотні активи у загальній структурі активів мають неістотну питому вагу та не перевищують 3-5% від вартості виробничих основних фондів [29]. Вони складаються з допоміжних матеріалів, запасних частин для ремонту, палива, господарського інвентарю та швидкозношуваних предметів. У складі фондів обігу є стаття «Абоненти», де відображається заборгованість споживачів послуг з водопостачання та водовідведення. Для обслуговуючих кооперативів, що надають послуги членам кооперативів також необхідно мати оборотні активи наведеного переліку. У структурі основних фондів суб'єктів ВКГ переважають передавальні споруди. Основна задача кооперативів полягає у забезпеченні необхідної технічної бази для надання послуг, тобто створенні та залученні технічних активів.

Забезпечення необхідної технічної бази може здійснюватися методами придбання необхідного обладнання, будівництва передавальних споруд як за допомогою сторонніх організацій так і силами членів кооперативу, отримання зазначених активів у оренду бо по договору позички.

Розглядаючи співвідношення дефініцій «фінансові важелі» і «фінансові інструменти», слід зазначити, що серед дослідників немає єдиної точки зору, що до їх складу та визначення. Так, наприклад, на думку Гриськової А.М. «фінансове забезпечення та фінансове регулювання проводиться за допомогою фінансових інструментів, які в свою чергу, мають власні важелі впливу. Елементи фінансових інструментів поділяються на елементи первинного впливу, що діють у процесі вилучення частини доходів (податки, внески, відрахування); вторинного впливу, що діють шляхом збільшення доходів (банківські позики, бюджетні субсидії)» [11]. У цьому визначенні на нашу думку, поняття фінансових важелів та фінансових інструментів не виокремлені, та поняття фінансових інструментів співпадає з фінансовими важелями.

Мішук О.В. до інструментів фінансового забезпечення відносить: податки, збори, штрафи; надання пільг, субсидій, дотацій, кредитні гарантії, прискорену амортизацію, приватизацію, виробництво, емісію грошей – «все це дозволить сформувати ресурси та їх перерозподілити, сформувати мотиви та стимули для економічного росту. В такому випадку необхідна певна оптимальність, коли витрати будуть дорівнювати вигодам на принципах справедливості та ефективності. Інструменти повинні забезпечувати мобілізацію ресурсів із різних джерел, що в свою чергу розширить можливості фінансування» [26]. У цьому переліку фінансових інструментів є ті, що суб'єкти господарювання не можуть використувати.

Аналіз досліджень доводить до висновку, що фінансове забезпечення здійснюється через систему фінансових важелів [8]. Фінансовий важіль характеризують «як прийом дії фінансового методу. Він визначає характер дії фінансового інструменту і корегує цю дію» [39]. «Діють не важелі, а інструменти, важелі приводять їх у дію» [22]. Фінансові важелі називають найефективнішою складовою фінансового механізму.

Розглядаючи систему фінансових важелів їх поділяють на:

- важелі прямого впливу: податки, збори, відрахування, внески, норми амортизації, норми використання коштів у бюджетних установах, орендна плата, проценти за кредит;
- важелі непрямого впливу: умови надання державного кредиту, умови надання бюджетних субсидій та трансферів;
- фінансові стимули: умови створення заохочувальних фондів, податкові пільги, пришвидшена амортизація, бюджетне фінансування пріоритетних сфер;
- фінансові санкції : штраф, пеня [18, 39].

За видами встановлення фінансові важелі пропонується поділити на норми і нормативи, ліміти і резерви і т.д. [39].

Фінансові важелі діють через систему фінансових інструментів до яких, на нашу думку, відносяться, плани різного рівня (прогнози, перспективні, поточні, оперативні), бюджети, кошториси, програми, система показників (абсолютних та відносних), що відображає фінансово-економічні внутрішні та зовнішні відносини та слугує орієнтиром для встановлення фінансово-економічних індикаторів діяльності суб'єкта господарювання, облік, контроль та моніторинг показників фінансово-господарської діяльності.

Основними організаційно-управлінськими принципами фінансово-економічного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання з водопостачання та водовідведення є :

- принцип взаємозв'язку та послідовного, безперебійного забезпечення всіх етапів життєвого циклу та видів діяльності;
- принцип стабільного забезпечення відтворення фінансових ресурсів та технічних активів господарювання;
- принцип оптимального рівня фінансово-економічного забезпечення з урахуванням ризиків та вартості фінансових ресурсів;
- принцип об'єктивної оцінки необхідності державної підтримки суб'єктів господарювання через систему субсидій та трансферів;
- принцип економії ресурсів;
- принцип ефективного використання фінансових ресурсів та технічних активів;
- принцип окупності витрат на надання послуг водопостачання;
- організація контролю за цільовим використанням фінансових ресурсів;
- організація моніторингу, обліку та контролю показників водопостачання;

- принцип пріоритетності питного водопостачання перед іншими видами спеціального водокористування [4];
- принцип гарантованого першочергового забезпечення питною водою населення для забезпечення питних фізіологічних, санітарно-гігієнічних та побутових потреб [4];
- принцип економічного стимулювання раціонального використання питної води споживачами [4];
- принцип відшкодування збитків, завданих внаслідок порушення законодавства у сфері питної води та питного водопостачання [4];
- забезпечення вільного доступу до інформації про якість питної води, стан джерел та систем питного водопостачання, порядку формування нормативів питного водопостачання та тарифів на послуги централізованого водопостачання і водовідведення [5];
- додержання єдиних правил, норм і стандартів усіма суб'єктами відносин у сфері питної води та питного водопостачання [4].

Нормативно-правове та інформаційне забезпечення невід'ємні складові фінансового механізму та його частини – фінансово-економічного забезпечення, за їх допомогою використовуються фінансові методи, важелі, інструменти та форми, вони опосередковують організаційно-управлінські принципи механізму фінансово-економічного забезпечення.

Правові основи фінансового механізму суб'єктів господарювання насамперед базуються на конституційних нормах [12].

Мамонова В. поділяє нормативно-правове забезпечення на три групи актів:

- ті, що приймаються на вищому рівні управління в Україні;
- ті, що приймаються на центральному рівні;
- ті, що приймаються на місцевому рівні; а за колом питань – дві великих групи: загальні нормативно-правові акти та спеціальні.

До першої групи віднесено закони України та постанови Верховної Ради, Укази Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; до актів центрального рівня – накази центрального органу виконавчої влади з питань житлово-комунального господарства, яким є Міністерство регіонального розвитку, будівництва та жилого-комунального господарства; до актів місцевого рівня – рішення місцевої ради а її виконавчих органів, розпорядження голови місцевої державної адміністрації [23].

Загальні нормативно-правові акти регулюють загальні питання, притаманні усьому господарству в цілому та його галузі. Спеціальні акти прийма-

ються на всіх рівнях управління, проте стосуються лише функціонування системи водопостачання та водовідведення як підгалузі житлово-комунального господарства [23].

Нормативне забезпечення охоплює інструкції, накази, циркулярні листи, норми, нормативи, тарифні ставки, методичні рекомендації, роз'яснення тощо [36].

Інформаційне забезпечення фінансово-економічного забезпечення – це фінансова, статистична звітність, економічна, технічна, екологічна інформація, що відображає стан господарюючого суб'єкту у певному часовому розрізі з необхідним ступенем деталізації.

Висновки

Фінансово-економічне забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення має як спільні ознаки з фінансовим забезпеченням підприємств та й особливості що, обумовлені їх неприбутковим статусом. Організаційно-управлінські принципи фінансово-економічного забезпечення повинні враховувати соціальне значення забезпечення водопостачанням населення. Тому при визначенні принципів вважаємо за необхідне використовувати правові законодавчі акти з до постачання та водовідведення.

Для обслуговуючих кооперативів, як суб'єктів водопостачання суттєво обмежені джерела фінансових ресурсів та діють правила безумовної окупності витрат кооперативу, що не припускає можливості накопичення заборгованості з внесків членів кооперативу як одноразових на етапах створення кооперативу та здійснення інвестиційних проектів щодо реконструкції водозабірних та розподільчих систем, так і на етапах поточної діяльності. Особливе значення у зв'язку з цим повинно приділятися обґрунтуванню методики визначення членських внесків.

Враховуючи статус неприбутковості кооперативів, фінансові важелі у системі механізму фінансово-економічного забезпечення, такі як податки та податкові пільги, санкції за порушення правил оподаткування, стають вирішальним моментом, що впливають на всі фінансово-економічні відносини та визначають можливість існування суб'єктів у статусі неприбутковості. У зв'язку з цим, напрямки подальших досліджень щодо фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення пов'язані з розробкою рекомендацій щодо методичних засад визначення членських внесків та реформування податкового навантаження як фактору фінансової стійкості кооперативів.

Список літератури:

1. Закон України «Про загально державну програму «Питна вода на 2006-2020 роки: від 3 березня 2005 року, №2455-IV.-2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2455-15>

2. Закон України «Про кооперацію»: від 10 липня 2003 року №1087-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1087-15>
3. Закон України «Про громадські об'єднання» [Текст] : офіційне видання: за станом на 18 липня 2012 року / Верховна Рада України. – К. : Парламентське видавництво, 2012. – 36 с.
4. Закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10.01.2002 № 2918-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2918-14/>
5. Про затвердження Порядку формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення. Постанова НКРЕ України № 243 від 17.02.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0367-11>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
7. Агаджанов Г.К. Економіка водопровідно-каналізаційних підприємств: Навч. посіб. для студ. екон. і буд. спец. вищ. закл. освіти / Г.К. Агаджанов. – Х. : Основа, 2000. – 303 с.
8. Теорія фінансів [Текст] : навч. посібник / заг. ред. О.Д. Василик. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 480 с.
9. Воробьев Ю.Н. Инвестирование [Текст] : учеб. пособие [для вузов] / Ю.Н. Воробьев, Е.И. Воробьева ; Нац. акад. природоохран. и курорт. стр-ва. – Симферополь : Таврия, 2004. – 339 с.
10. Гладій С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління / С. Гладій // Наука молода. – 2005. – № 3. – С. 109-115.
11. Гриськова А.М. Фінансовий механізм як основна складова забезпечення виробничого процесу / А.М. Гриськова // Наукові праці. Державне управління. Політологія. – 2010. – Т. 130, Вип. 117. – С. 61-65.
12. Дехтяр Н.А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання [Текст] : монографія / Н.А. Дехтяр, О.В. Люта, Н.Г. Пігуль. – Суми : Університетська книга, 2011. – 181 с.
13. Забаштанський М.М. Концептуальні підходи до формування політики фінансового забезпечення суб'єктів господарювання комунальної сфери / М.М. Забаштанський // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 1(103). – С. 103-108.
14. Зерова О.М. Сутність фінансового управління та його особливості в житлово-комунальному господарстві / О.М. Зерова // Економіка будівництва і міського господарства. – 2009. – №4. – С. 209-214.
15. Фінанси підприємств [Текст] : учебное пособие / Під заг ред. Г.Г. Кірейцева. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 268 с.
16. Кириленко О. Особливості ціноутворення на послуги з водопостачання та водовідведення / О. Кириленко, В. Перевознюк // Вісник ТНЕУ. – 2010р. – № 3. – С. 70-79.
17. Ковалюк О.М. Фінансовий механізм організації економіки України (проблеми теорії і практики) [Текст] : збірник наукових трудов / О.М. Ковалюк ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ, 2002. – 395 с.
18. Козій І.С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму / І.С. Козій // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.9. - С. 223-229.
19. Колодізев О.М. Методологічні засади фінансового забезпечення управління інноваційним розвитком економіки [Текст] : монографія / О. М. Колодізев ; Харк. нац. екон. ун-т. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 239 с.
20. Коробов В.А. Финансы предприятия / В.А. Коробов. – М., 2000. – 321 с.
21. Лобода А.О. Джерела фінансового забезпечення підприємства та їх роль у розвитку економіки регіону / А.О. Лобода // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». – 2012. – № 6(2). – С. 100-105.
22. Львовичкін С.В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С.В. Львовичкін // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 25-33.
23. Мамонова В. Проблеми правового забезпечення функціонування підгалузей житлово-комунального господарства / В. Мамонова // Публічне управління: теорія та практика. – 2011. – № 1(5). – С. 169-177.
24. Маценко О.М. Соціо-еколого-економічні проблеми водопостачання в Україні / О.М. Маценко та ін. // Механізм регулювання економіки. – 2011. – № 4. – С. 264-271.
25. Мельникова О.С. Проблеми благоустрою та водопостачання – стримуючі фактори у розвитку житлово-комунального господарства / О.С. Мельникова // Економіка промисловості. – 2011. – № 4. – С. 334-343.
26. Мішук О.В. Фінансове забезпечення економічного зростання: теоретичний аспект / О.В. Мішук // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 2. – С. 9-12.
27. Москаль О.І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.І. Москаль ; Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2001. – 18 с.

28. Нехайчук Д.В. Фінансове забезпечення розвитку підприємств водогосподарського комплексу регіону [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит / Д. В. Нехайчук. – Одеса : Одеський держ. екон. ун-т, 2008. – 225 с.
29. Нехайчук Д.В. Фінансове забезпечення підприємств комунальної власності / Д.В. Нехайчук // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2009. – № 1. – С. 66-69.
30. Олійник Д.С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва [Текст] : автореф. дис. на здоб.наук. ступ. канд. екон. наук. 08.04.01 / Д.С. Олійник ; Ін-т аграр. економіки Укр. акад. аграр. наук. – К., 2003. – 21 с.
31. Опарін В.М. Фінанси: загальна теорія [Текст] : навч. посіб. / В.М. Опарін ; Київ. нац. екон. ун-т. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Вид-во Київ. нац. екон. ун-ту, 2002. – 240 с.
32. Осьмірко І.В. Система фінансового забезпечення інноваційного розвитку: поняття, структура та принципи функціонування / І.В. Осьмірко // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 47-49.
33. Перевознюк В.В. Оптимізація фінансового забезпечення підприємства водопостачання та водовідведення України / В.В. Перевознюк // Сталій розвиток економіки. – 2011. – № 5.- С. 291-296.
34. Петровська І.О. Фінанси (з елементами статистики фінансів) [Текст] : навч. посібник / І.О. Петровська, Д.В. Клиновий. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : ЦУЛ, 2002. – 300 с.
35. Погрішук Г.Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища: Автореф. дис... канд. екон. наук / Г.Б. Погрішук; Терноп. акад. нар. госп-ва. – Т., 2005. – 20 с.
36. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А.М. Поддєрьогін [та ін.] ; наук. ред. А.М. Поддєрьогін ; Київський нац. екон. ун-т. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2000. – 458 с.
37. Романенко О.Р. Фінанси [Текст] : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / О.Р. Романенко. – 2-ге вид., стер. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 311 с.
38. Сокирська І.Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І.Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С.88-95.
39. Стріжак У.Р. Суть фінансового механізму суб'єкта господарювання та його структура / У.Р. Стріжак // Економічний форум. – 2012. – № 3. – С. 411-417.
40. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання [Текст] : навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / О.О. Терещенко [та ін.] ; заг. ред. О.О. Терещенко ; Київський нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2006. – 312 с.
41. Бюджетний менеджмент [Текст] : підруч. [для вищ. навч. закл. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.]; За заг. ред.: В. Федосов ; Київ. нац. екон. ун-т. - К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
42. Фінанси: вишкіл студії [Текст] / С.І. Юрій [и др.] ; ред. С.І. Юрій ; Тернопільська академія народного господарства. Інститут фінансів. – Т. : Карт-бланш, 2002. – 357 с.
43. Фінанси [Текст] : навч. посіб. [для екон. спец. вищ.навч.закл. / О.П. Близнюк, Л.І. Лачкова, В.І. Оспіщев та ін.] ; За ред. : В.І. Оспіщев. – К. : Знання, 2006. – 415 с.
44. Финансы [Текст] : учеб. пособие / ред. А.М. Ковалева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 416 с.
45. Финансы [Текст] : монография / В.М. Родионова, Ю.Я. Вавилов, Л.И. Гончаренко и др. ; Под ред. В.М. Родионовой. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 431 с.
46. Финансово-кредитные методы повышения эффективности промышленного производства [Текст] : монография / С.Я. Огородник, В.М. Федосов, В.М. Опарин и др.; Под общ. ред. С.Я. Огородника. – Киев : Техніка, 1990. – 238 с.
47. Финансы, денежное обращение и кредит : учебник для вузов / Ин-т экономики РАН. Центр фин.-банк. исслед. , Рос. акад. ест. наук. , Секция «Проблемы макроэкономики и социал. рыночн. хоз-ва» ; ред. : В.К. Сенчагов, А.И. Архипов. – Москва : Проспект, 2001. – 496 с.
48. Чайковська О.В. Зміст і перспективні напрямки фінансової діяльності підприємств / О.В. Чайковська // Торгівля і ринок України. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 31, Т. 2. – С. 331-335.

Надано до редакції 05.05.2013

Кірсанова Юлія Валеріївна / Yuliya V. Kirsanova
yulya.kirsanova@gmail.com

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Механізм фінансово-економічного забезпечення діяльності обслуговуючих кооперативів з водопостачання та водовідведення з кодом неприбутковості 0011 [Електронний ресурс] / Ю.В. Кірсанова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2 (7). – С. 135-143. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>